

УДК 376.1-056.34:81'276.3-053.2

О. О. Сазонова

магістрант спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»,
вихователь ССРНВК,
«Загальноосвітня школа I ступеня –
ДНЗ № 34» м. Суми

Л. В. Мороз

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії,
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКИ В ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЛЕГКИМ СТУПЕНЕМ РОЗУМОВОЇ ВІДСТАЛОСТІ

У статті висвітлено особливості лексичного складу мовлення у дітей, що мають легкий ступінь розумової відсталості від народження до 5 років.

В статтє освещены особенности лексического состава речи у детей, имеющих легкую степень умственной отсталости от рождения до 5 лет.

In the article reflected the features of lexical speech in children with mild mental retardation from birth (of age) to 5 years.

Ключові слова: розумова відсталість, лексика, порушення інтелекту, мовленнєвий розвиток.

Ключевые слова: умственная отсталость, лексика, нарушения интеллекта, речевое развитие.

Key words: mental retardation, language, intellectual disabilities, speech development.

Постановка проблеми. Мовлення є найбільш ранньою функцією, що бурхливо розвивається в перші роки життя дитини. Але вона ж зазвичай виявляється і найбільш вразливою. Тому при ранньому органічному ураженні головного мозку різні мовленнєві розлади зустрічаються найбільш часто.

Як зазначає Р.І.Лалаєва, дітям, що страждають помірною розумовою відсталістю, притаманне глибоке недорозвинення всіх сторін психічної діяльності, в тому числі різке відставання у сенсомоторном, інтелектуальному і мовленнєвому розвитку [6].

Загальновідомо, що усне мовлення дітей з помірною розумовою відсталістю

надзвичайно примітивне і бідне як за змістом, так і за своїм зовнішнім вираженням. Мовленнєві розлади негативно впливають на психічний розвиток розумово відсталої дитини, ефективність її навчання.

Сучасна ситуація щодо надання логопедичної допомоги дітям із розумовою відсталістю в умовах спеціального дошкільного закладу потребує вдосконалення. Існує необхідність пошуку більш нових, найбільш ефективних та науково обґрунтованих шляхів щодо розвитку лексичної сторони мовлення у означеної категорії дітей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку лексичної сторони мовлення в розумово відсталих дітей розглядалась у працях багатьох науковців. На бідність лексики, внаслідок низького рівня інтелектуального розвитку звертає увагу В.Г.Петрова [4]. Розходження між активним і пасивним словником відзначаються у роботах В.В.Воронкової, Г.М.Дульневої, Г.І.Данілкиної [3; 4], які стверджують, що словниковий запас розумово відсталих дітей відрізняється від норми як в кількісному, так і в якісному відношенні.

Мета статті – висвітлити особливості розвитку лексичної сторони мовлення в дошкільників із легким ступенем розумової відсталості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовлення – одна з найскладніших вищих психічних функцій людини. Мовлення складається з лексичної, фонетичної, граматичної сторін. Поміж них не найпростіше формується лексична сторона мовлення.

Лексика – словниковий склад мови. Словниковий склад мови являє собою не просто набір слів. Слова в мові існують у певній системі та взаємовідношенні. Багата, розвинена лексика забезпечує тонше сприйняття навколишнього світу, глибше проникнення в нього і точніше мислення як для всього суспільства, так і для кожного окремого індивіда, що володіє цим багатством [7].

Проблема формування лексики є однією з актуальних проблем мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями [1].

Розумово відстала дитина в розвитку

мовлення відстає вже з перших місяців життя. Надалі, як вказують дослідження А. К. Аксьонової, це відставання прогресує.

Для опанування лексичною стороною мовлення важлива самостійна діяльність дитини зі словами в поєднанні з ігровими вправами, що забезпечують більш легке і міцне запам'ятовування потрібної інформації. У розумово відсталій дитини до початку дошкільного віку в неї виявляються несформованими такі передумови мовленнєвого розвитку, як предметна діяльність, відсутній інтерес до навколишнього, недостатньо проявляються емоції, не сформований фонематичний слух, погано розвинений артикуляційний апарат [1].

Багато розумово відсталих дітей не говорять не тільки до початку дошкільного віку, але і до 4-5 років. Перші слова з'являються у них після 3 років, фрази – до кінця дошкільного віку.

З точки зору розвитку мовлення розумово відсталі дошкільники представляють собою досить неоднорідну категорію. Серед них є діти, які зовсім не володіють мовленням, і діти з формально досить добре розвиненим мовленням. Але всіх їх об'єднує обмежене розуміння зверненого мовлення, прихильність до конкретної ситуації, з одного боку, і відірваність мовлення від діяльності – з іншого, що підтверджують дослідження М. І. Попової. Отже, мовлення не відображає справжніх інтелектуальних можливостей дитини, не може служити повноцінним джерелом передачі їй знань [3].

Для мовлення розумово відсталих дітей характерні фонетичні спотворення, часто діти плутають схожі за звучанням звуки, спостерігаються персеверації, перестановки і елізії. Морфемний склад мови для дошкільнят з інтелектуальними порушеннями майже не досяжний. Діти плутають префікси, не правильно вимовляють закінчення, або взагалі їх випускають, на що вказує у своїх дослідженнях А. А. Катаєва [4].

Пасивний словниковий запас у розумово відсталих дошкільників значно перевищує активний, але це стосується, як правило, окремих ізольованих слів. Лексика в дітей із розумовою відсталістю збагачується дуже повільно. Адже засвоїти нове слово означає не лише

запам'ятати його звучання, а й зрозуміти його зміст, опанувати ним як поняттям. Як доведено безліччю авторів, бідність словника призводить до не правомірно частого вживання однієї й тієї ж самої групи слів, що робить мовлення одноманітним, шаблонним, неточним, створює труднощі спілкування з оточуючими її людьми. Діти доволіно переносять назву одного об'єкта на інший, наприклад: лапи тварин – «ноги, руки», обличчя – «морда». У словнику переважають іменники, що позначають назви конкретних предметів, які часто використовуються в побуті. Дієслова однотипні, відрізняються синонімічною бідністю. Прикметники взагалі діти вилучають із самостійного мовлення [3].

Так, як зазначає А. М. Богуш [2], словник дітей 5 років з нормальним розвитком становить приблизно 3000 слів, тоді як словник їх однолітків із легким ступенем розумової відсталості, за даними Г. В. Кузнецової [5], становить 70 слів: 55 іменників, 10 дієслів, 1-2 прикметники.

Характерною особливістю мовлення розумово відсталих дітей є часте використання особових та вказівних займенників (він, той, цей, там, туди тощо), якими вони замінюють інші слова, що ускладнює розуміння їхніх висловлювань, робить останні недостатньо об'єктивізованими.

У процесі цілеспрямованої та систематичної корекційно-логопедичної роботи словниковий запас у розумово відсталих дошкільників збільшується, але спілкування залишається утрудненим, тому що діти тривалий час сприймають ситуацію глобально, позначають її одним словом.

Є слова, які розумово відстала дитина вимовляє з опорою на картинку, але не розуміє, коли їх вимовляє інша людина, поза звичної ситуації. Це свідчить про те, що у розумово відсталих дошкільників тривалий час зберігається ситуативне значення слова. Семантичне навантаження слова в них значно менше, ніж у однолітків, що нормально розвиваються. У багатьох випадках спостерігається ехолалічне мовлення [1].

Мовлення розумово відсталих дошкільників настільки слабо розвинене, що не може здійснювати свою найважливішу функцію – комунікативну.

Завдяки спеціальному навчанню, як зазначають науковці [1,5,6], можливе збагачення лексики розумово відсталих школярів різними частинами мови, уточнення значення вже наявних у лексиці термінів, активізація пасивного вербального багажу, а також закріплення та переведення у активний словник слів із узагальнювальним значенням.

Висновки. Нормальний мовленнєвий розвиток дитини можливий лише за умови сформованості мислення, уваги, пам'яті, сприймання рухової сфери тощо. Будь-яке відхилення у розвитку означених процесів обов'язково позначається на формуванні мовлення дитини.

Розумово відстала дитина в розвитку мовлення відстає вже з перших місяців життя. У них спостерігається бідність лексики, виразна дисоціація між пасивним та активним словником, погане розуміння та неправомірне використання наявних у лексиці термінів, відсутність слів із узагальнювальним значенням, а також складність, повільність позитивних зрушень та нестійкість досягнутих ефектів.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо в розробці корекційно-логопедичної методики для розвитку лексичної сторони мовлення розумово відсталих дошкільнят.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова А. К. Методика обучения русскому языку в специальной (коррекционной) школе / А. К. Аксенова. – М.: Владос, 1999.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика / А. М. Богуш. – К.: Просвіта, 2008.
3. Воронкова В. В. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе / В. В. Воронкова. – М.: Школа-Прес, 1994.
4. Дульнев Г. М. Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе / Под ред. Т. А. Власовой и В. Г. Петровой. – М.: Просвещение, 1981.
5. Кузнецова Г. В. Особенности понимания речи окружающих взрослых умственно отсталыми детьми 4-5 лет / Г. В. Кузнецова // Дефектология. – 1978. – №2. – С. 67-72.
6. Лалаева Р. И. Логопедическая работа в коррекционных классах: книга для логопеда / Р. И. Лалаева. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1998. – 224 с.
7. Передрій Г. Р. Лексика і фразеологія української мови / Г. Р. Передрій, Г. М. Смолянінова. – К.: Радянська школа, 1981. – 207 с.

УДК 376.1-056.264-053.4:316.663.5

І. О. Старостенко

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

І. В. Кравченко

викладач кафедри логопедії,
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

У даній статті висвітлено особливості використання сюжетно-рольової гри у логопедичній роботі з дошкільниками.

В данной статье раскрываются особенности использования сюжетно-ролевой игры в логопедической работе с дошкольниками.

The peculiarities of role-playing speech usage in speech therapy with pre-school children are shown in the article.

Ключові слова: корекція, порушення мовленнєвого розвитку, дошкільники, сюжетно-рольова гра.

Ключевые слова: коррекция, нарушения речевого развития, дошкольники, сюжетно-ролевая гра.

Key words: correction, speech disorder, pre-school children, role-playing.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день розвиток мовлення дітей дошкільного віку є однією із стрижневих проблем сучасної дошкільної лінгводидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямками Національної стратегії розвитку освіти України до 2021 р., Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «комплексними заходами щодо всебічного розвитку і функціонування української мови», спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технологій навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування. Мовлення – одна із найскладніших вищих психічних функцій людини. Розвинути цю функцію – основне завдання корекційно-виховної роботи. Достатній рівень розвитку мовлення дитини є основою її повноцінного